

УДК 801.161.2'282.2(477.85):808
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-2-54>

Наталія ПОПОВИЧ,
orcid.org/0000-0001-6522-3908
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри історії та культури української мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) popovych-dejgolos@ukr.net

Юлія ПОПОВИЧ,
orcid.org/0000-0002-4390-0856
кандидат наук із соціальних комунікацій,
асистент кафедри журналістики
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) y.popovych@chnu.edu.ua

РИТОРИЧНІ ФІГУРИ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ КІЛЬКОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ГОВІРОК ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ)

Останнім часом посилюється інтерес до вивчення риторики, зокрема риторичних фігур і тропів. Говірки Північної Буковини стали цікавим і цінним матеріалом для дослідження. Вчення про фігури бере свій початок з античної класичної риторики. Їх досліджували Арістотель, Квінтіліан, Цицерон та ін. За фігурами слова закріпилася назва троп. Тропи завжди були в центрі уваги вчених, які досліджували художні тексти, але і до сьогодні немає єдиної чіткої загальноприйнятої класифікації фігур мови. Можливо через те, що тропи – категорія плинна.

В Україні вчення про риторичні фігури і тропи детально розвинули у XVII-XVIII ст. викладачі Києво-Могилянської академії.

Різні вчені в різні часи пропонували власні класифікації риторичних фігур і тропів. Засоби вираження мови оратора ще з часів античності прийнято поділяти на дві великі групи: риторичні фігури (фігури думки) і тропи (фігури слова). Основою такого поділу є мінімальний об'єкт перетворення, зміни. У риторичних фігурах об'єктом зміни є речення чи фраза, тобто до уваги беруть синтаксичні можливості мови. У тропях об'єктом зміни є слово або словосполучення – лексико-стилістичні характеристики.

Вивчення риторичних фігур в українській мові посідає важливе місце. Незважаючи на те, що теорія фігур мови опрацьовується ще з античних часів, єдиної загальноприйнятої класифікації їх за типами та кількістю відсутня. В українській мові виділяють два типи фігур заміни: фігури якості і фігури кількості. В сучасній риторичній фігуральним засобом значну увагу приділяли такі вчені, як С. Бибик, С. Єрмоленко, А. Загнітко, О. Мацько, Л. Мацько, О. Сидоренко, В. Чабаненко, М. Плющ та ін. Стилістичне дослідження риторичних фігур кількості розроблене ще недостатньо, через те воно й досі залишається актуальним і відкритим для подальшого вивчення.

Ми зосередимо свою увагу на фігурах кількості, а саме у говірках Північної Буковини та виокремимо гіперболу і мейозис. У говірках Північної Буковини переважає гіпербола кількості, рідше у досліджуваному матеріалі подіються приклади в ролі мейозису.

Ключові слова: риторичні фігури, троп, мейозис, гіпербола.

Natalia POPOVYCH,
orcid.org/0000-0001-6522-3908
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of History and Culture of the Ukrainian Language
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) popovych-dejgolos@ukr.net

Yuliia POPOVYCH,
orcid.org/0000-0002-4390-0856
Candidate of Sciences in Social Communications,
Assistant Professor at the Department of Journalism
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) y.popovych@chnu.edu.ua

RHETORICAL FIGURES AS A MEANS OF EXPRESSING QUANTITY IN THE UKRAINIAN LANGUAGE (BASED ON THE DIALECTS OF NORTHERN BUKOVINA)

Recently, interest in the study of rhetoric, in particular rhetorical figures and tropes, has increased. The dialects of Northern Bukovina have become an interesting and valuable material for research. The study of figures originates from ancient classical rhetoric. They were studied by Aristotle, Quintilian, Cicero, and others. The name tropes has become attached to figures of speech. Tropes have always been the focus of attention of scholars who have studied literary texts, but to this day there is no single, clear, generally accepted classification of figures of speech. Perhaps because tropes are a fluctuating category.

In Ukraine, the doctrine of rhetorical figures and tropes was developed in detail in the 17th-18th centuries by teachers of the Kyiv-Mohyla Academy.

Different scholars at different times proposed their own classifications of rhetorical figures and tropes. Since ancient times, the means of expressing the speaker's speech have been divided into two large groups: rhetorical figures (figures of thought) and tropes (figures of speech). The basis of such a division is the minimum object of transformation, change. In rhetorical figures, the object of change is a sentence or phrase, that is, the syntactic possibilities of language are taken into account. In tropes, the object of change is a word or phrase – lexical and stylistic characteristics.

The study of rhetorical figures in the Ukrainian language occupies an important place. Despite the fact that the theory of figures of speech has been developed since ancient times, there is no single generally accepted classification of them by type and quantity. In the Ukrainian language, two types of figures of substitution are distinguished: figures of quality and figures of quantity. In modern rhetoric, such scholars as S. Bybyk, S. Yermolenko, A. Zagnitko, O. Matsko, L. Matsko, O. Sydorenko, V. Chabanenko, M. Plyushch, and others have paid considerable attention to figurative means. The stylistic study of rhetorical figures of quantity has not yet been developed sufficiently, which is why it still remains relevant and open for further study.

We will focus our attention on figures of quantity, namely in the dialects of Northern Bukovina, and highlight hyperbole and meiosis. In the dialects of Northern Bukovina, hyperbole of quantity prevails, and examples of meiosis are less common in the studied material.

Key words: rhetorical figures, trope, meiosis, hyperbole.

Постановка проблеми. Незважаючи на низку наукових праць з риторики, досліджень фігур та тропів у говірках Північної Буковини немає, тому останнім часом посилюється інтерес до їх вивчення, а саме фігур кількості (зокрема гіперболи та мейозису). У цьому й вбачаємо новизну наукової розвідки.

Актуальність дослідження впливає з постійної зацікавленості риторичними фігурами кількості та, як відомо, що останнім часом посилюється інтерес науковців до культури, традицій і звичаїв українського народу.

Порушена тема в українській мові розроблена ще недостатньо, тому вона досі залишається актуальною і відкритою для подальшого дослідження.

Аналіз досліджень. Культурні та соціально-політичні зрушення в Україні в останні десятиліття сприяли відродженню давньої науки риторики. Це пов'язано зі статусом красномовства як науки та мистецтва переконуючої комунікації, яка є фундаментом професіоналізму вчителя, політика, юриста, публіциста та багатьох інших фахівців сучасної України. Нині риторика відновила свій статус самостійної науки, має власний об'єкт і предмет дослідження, специфічні риси, яка потребує власне мовознавчого аналізу для забезпечення перспектив її подальшого розвитку. Зробити мовлення образним, емоційним допомагають оратори

рові спеціальні мовні засоби увиразнення мови, які традиційно називають риторичними фігурами і тропами. Ці засоби широко досліджували, починаючи з античних часів. Фігурами називали слова, а цілі конструкції або структури називали фігурами думки (за Аристотелем). За фігурами слова закріпилася назва троп, а за фігурами думки – риторичні фігури. Тропи завжди були в центрі уваги вчених, які досліджували художні тексти, але і до сьогодні немає єдиної чіткої загальноприйнятої класифікації фігур мови. Можливо через те, що тропи – категорія плинна.

Вчення про фігури мови бере свій початок з античної класичної риторики. Його розглядали у двох розділах риторики, а саме «Диспозиції» та «Елокуції». У розділі «Диспозиція» фігурами називали слова, а у розділі «Елокуція» – фігурами думки. І фігури слова, і фігури думки характеризуються перенесеністю значень або їх трансформацією і об'єднуються вони під загальною назвою «тропи». Можливо через те, що тропи категорія змінна, троп вживається тільки тоді коли він є доцільним і оригінальним у тексті. Ритори та стилісти, описуючи мовні фігури, враховують надто багато чинників і ознак, серед яких основними є такі:

1) роль і функція в тексті (номінативна, емоційна, експресивна та ін. (Українська мова. Енциклопедія, 2000: 695-696);

2) до яких рівнів мови і яких фонетичних, лексичних типів чи граматичних класів належать мовні одиниці з функцією тропів;

3) яка кількість одиниць мови (слово, словосполучення, конструкція, структура, текст) і в яких комбінаціях задіюється (розгортання фігури, згортання, зміщення, перехрещення, заміна, суміщення, протиставлення, повтор, гра тощо);

4) які трансформації відбуваються у внутрішній семантиці мовних одиниць (розширення чи звуження значень, інтерполяція сем, контамінація тощо);

5) які тропи і фігури в текстах яких стилів, жанрів, колоритів використовуються, якою є їх специфіка і міра використання їх;

6) яку роль виконують тропи і фігури у творенні образної системи художнього тексту, як сприяють сприйманню і розумінню тексту;

7) які тенденції простежуються у розвитку фігуральної підсистеми мови (у тропях і фігурах) на різних етапах розвитку літературної мови з урахуванням впливів різних художньо-естетичних напрямів культури (Мацько, 2003: 318-319).

У розділі «Диспозиція» поряд із прямою логічністю розглядали паралогічність, тобто фігуральність мови, приховані силогізми – тропи. Докладніше фігури мови розглядають у розділі «Елокуції». Тут фігуральність зосереджується в одному-двох словах, конструкції чи цілій структурі тексту. Поняттям «фігури» охоплюються три типи виражальних засобів мови:

1) фігури заміни, заміщення (тропи);

2) фігури сумісності;

3) фігури протилежності (Мацько, 2003: 318-319).

У всіх цих визначеннях фігури переважають такі ознаки:

1) певна форма в якій виражена думка;

2) свідоме відхилення в думці або вираженні від звичайної і простої форми;

Семантична структура фігури і зокрема тропів, як одного з різновидів їх, є досить складною. Зокрема тропи є вторинною номінацією.

Слово «фігура» прийшло з мови малярів і різьбярів. З початку виникнення риторики як науки фігури були предметом постійних суперечок. В античній культурі теорія фігур виконувала важливу роль як сьогодні семантика. Особливого значення фігурам надавав Квінтіліан. Він називав їх артистичною формою мовного виразу, звертав увагу на два основні значення цього поняття: перше – це будь-яка форма, що має увиразнену думку; друге – це передбачений, цілеспрямований відступ від звичайного вишколу. Кожна фігура

має нести елемент новизни. Квінтіліан порівнював фігури мови з ознаками тіла. Він вважав, що фігури є ознакою динамічної мови, її руху, змін і перетворень.

Спочатку поняттям *троп* охоплювалися всі стилістичні засоби. Цицерон і Квінтіліан розділили їх на власне тропи і фігури. За Квінтіліаном прийнято визнавати такі тропи (за грецькими назвами): метафора, метонімія, металепис, синекдоха, емфаза, катахреза, оноματοпезя, антономазія, перифраза, іронія, гіпербола, літота, алегорія.

Ритори XVIII століття вважали, що не можна зрозуміти ніякого автора, не знаючи його фігур і тропів.

Від Аристотеля і далі класична риторика намагалася дати чітку класифікацію і вичерпний опис тропів і фігур. Це і породило велику різноманітну термінологію художніх засобів мови, але вичерпного опису не дало. Можливо тому, що художня практика мінлива, залежить від багатьох чинників, від культурно-історичних умов. Важко поєднати діахронний і синхронний механізм утворення фігур і тропів. Фігури мови передбачають трансформацію речення і становлять основу стилістично-виражальних засобів мови. Їх називають синтаксичними засобами виразності, вони сприяють експресивності, динамічності, чіткості висловлювання.

В Україні вчення про риторики фігури і тропи особливо детально розвинули у XVII-XVIII ст., зокрема викладачі Києво-Могилянської академії. Різні вчені в різні часи пропонували власні класифікації риторичних фігур і тропів.

Незважаючи на те, що теорія фігур мови опрацьовується ще з античних часів, єдина загальноприйнята класифікація їх за типами та кількістю відсутня.

Синтаксис дає ораторові широкі стилістичні можливості. Вибір того чи іншого слова, словосполучення чи речення, прийняття того чи іншого порядку слів – це все залежить від мовця і становить стилістичні можливості, якими він може порядкувати на свій смак і розсуд. Синтаксис дає ораторові можливість довільно опускати чи, навпаки, нагромаджувати слова, застосовувати певну інтонацію. Цією властивістю мови послуговуються риторики фігури – явища стилістичного синтаксису. В ній поєднуються особливості синтаксичної будови конструкції, специфіка її лексичного наповнення і спосіб інтонування.

Вивчення риторичних фігур у синтаксисі української мови посідає важливе місце. Основне завдання риторичного синтаксису полягає у структурно-семантичному оформленні тексту і

досягається багатьма засобами. Ідіостиль кожного автора відзначається використанням стилістичних фігур (розгортання, згортання) та риторичних фігур. Саме такі фігури привертають увагу читача. Вивчення фігуральних засобів значну увагу приділяли С. Бирик, Ш. Баллі, С. Єрмоленко, В. Матезіус, Л. Мацько, В. Чабаненко.

Енциклопедія «Українська мова» пропонує словникову статтю О. О. Тараненка: «Фігура мови, стилістична фігура, риторична фігура – мовно-стилістичний зворот, що полягає в особливій синтаксичній організації висловлення для досягнення відповідного виражально-зображального ефекту. Основні фігури мови можна згрупувати за функцією, роллю у мові (номінативно-експресивні та композиційні), а також за характером синтаксичної організації» (Українська мова. Енциклопедія, 2007: 695).

Українські вчені такі, як Л. Мацько, О. Сидоренко, С. Бирик, М. Плющ, А. Загнітко висвітлюють питання про те, як риторичні фігури впливають на семантичну структуру слова або речення та навіть трансформувати їх. Фігури є ознакою динамічної мови, її руху, змін і перетворень.

В українській мові виділяють два типи фігур заміни: фігури якості і фігури кількості. Ми зосередимо свою увагу на фігурах кількості, а саме у говірках Північної Буковини. Говірки Буковини є дуже давніми. Територією їх є споконвічна українська земля в центрі Європи, яка відома під назвою «Буковина» (край букових лісів). У мовленні населення краю збереглося багато архаїчних рис та виникло чимало місцевих діалектних інновацій, появилася велика кількість лексичних запозичень з інших мов як сусідніх, так і віддалених. Саме тому риторичні фігури стали об'єктом нашого дослідження. Буковинські говірки є цінним і цікавим матеріалом для нашого дослідження, а саме вираження кількості в ролі гіперболи та мейозису.

Вивчення буковинських говірок є цікавим та цінним матеріалом для дослідження. Незважаючи на різні історичні події, населення буковинського краю зберегло свій найдорожчий скарб – українську мову. У мовленні населення збереглося багато діалектів, лексичних запозичень з інших мов.

Саме через це, дослідження цих говірок є важливим, бо дає багатий і цікавий матеріал.

Метою статті є вивчення фігур кількості, зокрема гіперболи та мейозису на матеріалі «Словника буковинських говірок». Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) розглянути теоретичні засади фігур та тропів в українській мові; 2) систематизувати зібраний ілюстра-

тивний матеріал; 3) проаналізувати гіперболу та мейозис в говірках Північної Буковини.

Виклад основного матеріалу. У прикладах подаємо скорочені назви районів: Вижн. – Вижицький; Глиб. – Глибоцький; Заст. – Заставнівський; Кельм. – Кельменецький; Кіцм. – Кіцманський; Нов. – Новоселецький; Сок. – Сокирянський; Стор. – Сторожинецький; Хот. – Хотинський.

Фігури кількості – менш продуктивний і малочастотний тип фігур. До фігур кількості належать фігури, що виникли на зіставленні двох різних предметів зі спільною для них кількісною ознакою.

Якщо ця спільна ознака приписується предмету більшою мірою (ніж реально), то виникає гіпербола, якщо меншою мірою – мейозис, різновидом якого є ще й літота. Гіпербла – це образне перебільшення, яке виявляється в тому, що якась ознака приписується предмету такою мірою, якою вона реально йому не властива і не може бути властивою. Основне призначення гіперболи – звернути увагу на цей предмет, підкреслити позитивні чи негативні якості. Гіперболізуються такі ознаки, як розмір, колір, сила і кількість. Про гіперболу О. Потебня писав так: «Гіпербола є результат нібито оп'яніння почуттям, яке заважає бачити речі в їхніх справжніх розмірах. Тому вона рідко, лише у виняткових випадках, зустрічається у людей твердої й спокійної спостережливості. Якщо згадане почуття не може захопити слухача, то гіпербола стає звичайною брехнею» (Потебня, 1985). Гіпербола була і є популярною в усі часи, але найбільш характерною вона була для барокової культури. Часто у говірках Буковини зустрічаємо гіперболу із значенням кількості, яка виражається словами **повно** (в значенні **багато**), **сила**, **хмара**, **великі гроші**, **доста**, **гаман**, **куцак**, **гора**, **громада**, **добрий**, **ни один**, **боц**, **глота**, **націдивси** та ін. Напр.: **Білів** у лісі **повно**, али вни гиркі (Слобідка Глиб., С.32); Чоловік жив гушаний, бо за репирацию траба було **великі гроші** дати (Горішні Ширівці Заст., С.89); А тих **мідиц** повідилося **доста** на полях, так шо будут шкоду робити (Карапчів Вижн., С.290); Я тому різникови дала **файний куцак сала** (**великий шматок сала**) (Драчинці Кіцм., С.244); Али **курні** у теби коло хати! (**Курня – багато курей**) (Чорногузи Вижн., С.242); Три дожі в маю, матимеш **хліба гору** (Карапчів Вижн., С.273); Вчара з дідом ходили на лапавку і наловили **силу риби** (Баламутівка Заст., С.252); Ше **громада роботи**, а вже вечір (Слобідка Глиб., С.77); На базар з'їхалося **такого машиня!** (в заченні **багато** машин) (Кельменці, С.284); Аби нагріласи хата, траба спалити **добрий наруч**

дров (Михайлівка Глиб., С.321); Якби не мав *доброї калитки*, то вона б ни віддалася за него (Шипинці Кіцм., С.183); Ще маю *добру букату бураків* сапати (*Буката* – певний об'єм роботи) (Лукачівка Кельм., С.41); Він потужний *чоловік, може робити за двох*, а їсть за штирьох (Михайлівка Глиб., С.298); Гіти гандригалиси в хаті та здоймили *хмару похорів*, би шезли (Малятинці Кіцм., С.68); У клубі так *глітно, що нема де глі впасти* (*Глітно* – тісно людно) (Заставна, С.72); Там така *глота, що йглу нима куда опустити* (Багна Вижн., С.84); А єму шо класти хату, як він має такий *бацул гроший* (*Бацул* – торба) (Долиняни Хот., С.27); На дороги навозили *великі гури каміні* (*Гара* – велика купа землі, каміння, снігу) (Кисилів Кіцм., С.78); *Гаман шишиці* стоїт на тоці, а ще скілько є зібраної (*Гаман* – багато) (Долиняни Хот., С.67).

Цікавим є приклад із підсилювальною часткою –а. Напр.: У вас *псів а псів* (Вікно Заст., С.17).

Гіпербола ґрунтується як на прямому, так і на переносному значенні слова.

Протилежною фігурою гіперболі є мейозис. Суть якої полягає у применшенні ознак предмета з тим, щоб підкреслити його нікчемність. В усному мовленні це такі стійкі вирази, як *гроша ні копійки; на макове зерня; рісочки в роті не мав; він її мізинця не вартий; хочу заробити якусь копійчину; кусень; крихта, шматок, окраєць, огризок, крапля*. Різновидом мейозису є літота – це зумисне применшення якоїсь ознаки шляхом повного чи часткового її заперечення. Літота є виразом погляду на третю істоту між іншими і зневаги до неї (О. Потєбня). До з'ясування природи літоти зверталися В. Кухаренко, О. Мацько, Л. Мацько та інші дослідники. Літоті належить особливе місце серед загально відомих стилістичних фігур. Літота, як і гіпербола є стилістичними фігурами і створюють стилістичний ефект. Ці прийоми ніколи не бувають стилістично нейтральними. В аспекті риторики літота сприймається як «королева всіх постатей, вище мистецтво класиків». При визначенні літоти акцентується на її властивості «сказати менше, маючи на увазі більше», тобто в експліцитній формі навмисне «зменшення» справжнього сенсу висловлення. Поняття «літоти»

в навчальній літературі інколи трактується досить вузько. Функція літоти, на думку В. Кухаренка, дуже схожа на функцію стилістичного засобу зменшення – вона послаблює ефект висловлювання (Кухаренко, 2011: 114). Мейозис – вираз зі значенням применшення, зазвичай він буває образним, і тоді розглядається як троп (Лагута, 1999: 31). Літота в цьому сенсі є протилежною гіперболі, тому інакше її називають зворотною гіперболою. Напр.: Пішли в гори, в латри, заробля *трохі гроший і дерева* (Верхні Станівці Кіцм., С.254); Тут *кавалок* односівного букового *лісу*, лиш коло дороги де-не-де росте граб і кленица (Стрілецький Кут Кіцм., С.362). Та шо там мине приймали, поставили лигову *порцію горівки*, і то всьо (Звенячин Заст., С.258). Ану хто це лишив *кусінь* на столі, признавайтиси (Кадубівці Заст., С.244); Вшабатував *кусак солонини*, взєв *пару головок чиснику* і пішов у поли (Василів Заст., С.244); Ни лишай *кусні*, дитино, їш, шкода хліб вікідати (*Кусинь, кусінь* – надкушений шматок хліба, сала) (Киселів Кіцм., С.244); Було *кавальчик поля* та й то мочіркуватого, шо нічо ни родило (Борівці Кіцм., С.298); Але нігдегич не витко нікого, лиш коло клуба стоїт *жменька людий* (Ширівці Хот., С.336); Мала *линдик полотна* та хотіла шити дитині сорочку (Валява Кіцм., С.259); Мала м такий *линдичок города*, шо й на ґрітки ни ставало (*Линдик* – невеликий шматок чогось) (Шипинці Кіцм., С.259); Ади, мав новіські буксові чоботи і продав *за півдурно* (Рідківці Нов., С.338); Я на твоїх часах ни зіскав *ні копійки* (Росшани Кельм., С.167); У заміжного ніколи ни дістаниш і *снігу взимі* (Новоселиця Кельм., С.136).

Висновки. Отже, говірки – це безмежні мовні джерела, що збагачують наше мовлення, надають йому особливого звучання, словесної вишуканості. Важко переоцінити роль говірок у вихованні підростаючого покоління, їх естетичних смаків, бо вони завдяки експресивним особливостям дають образну оцінку дійсності, наповнюють скарбницю кожної людини.

Говірки Північної Буковини є дуже цікавим і цінним матеріалом для дослідження, вони є багаті на фігури кількості. Серед фігур кількості переважає гіпербола, менше подибуються приклади із мейозисом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. Київ : Наукова думка, 1982. 264 с.
2. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2006. 311 с.
3. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 327 с.
4. Нищета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 340 с.

5. Онуфрієнко Г. С. Риторика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
6. Потебня О. Естетика і поетика слова : збірник. Київ : Мистецтво, 1985. 301 с.
7. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.
8. Українська мова. Енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2007. 756 с.

REFERENCES

1. Iermolenko S. Ya. (1982) Syntaksys i stylistychna semantyka. [Syntax and stylistic semantics] Kyiv : Vyd-vo IN IRSRYU. 264. [in Ukrainian].
2. Matsko L. I., Matsko O. M. (2006) Rytoryka : navch. posib. [Rhetorics : textbook] Kyiv : Vyshcha Shkola. 311. [in Ukrainian].
3. Matsko L.I., Sydorenko O. M., Matsko O. M. (2003) Stylistyka ukrainskoi movy : pidruchnyk. [Stylistics of the Ukrainian language : textbook] Kyiv : Vyshcha Shkola. 327. [in Ukrainian].
4. Nyshcheta V. (2017) Metodyka formuvannia rytorychnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly : monohrafiia. [Methodology for the formation of rhetorical competence of primary school students : monograph] Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. 340. [in Ukrainian].
5. Onufriienko H. S. (2008) Rytoryka : navch. posib. [Rhetorics : textbook] Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. 592. [in Ukrainian].
6. Potebnia O. (1985) Estetyka i poetyka slova : zbirnyk. [Aesthetics and poetics of the word : collection] Kyiv : Mystetstvo. 301. [in Ukrainian].
7. Slovnyk bukovynskykh hovirok / za zah. red. N. V. Huyvanyuk. (2005) [Dictionary of Bukovinian Dialects / edited by N. V. Huyvanyuk] Chernivtsi : Ruta. 688. [in Ukrainian].
8. Ukrainska mova. Entsyklopediia. (2007) [Ukrainian language. Encyclopedia] Kyiv : Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana. 756. [in Ukrainian].